

ni kabul etmişlerdir. Hukukçular, genel bir emanın müslümanlar tarafından bozulması halinde bu haber karşı tarafa tebliğ edilmeden ve düşman ülkesinin tamamında duyulacak kadar bir süre geçmeden savaş açılmasını câiz görmüşlerdir. Karşı tarafça bozulması halinde ise bu hususların gözetilmesi söz konusu değildir.

Özellili bakımından zaman ve mekânla sınırlanabilir bir akid olan eman, İslâm ülkesinde gayri müslimlerin girmeleri yasaklanan bölgelere giriş izni sağlamaz. Bu bölgelerin tayini konusunda âlimler arasında görüş ayrılığı vardır. Gayri müslimlerin Harem bölgesine girmelerine izin verilmeyeceği görüşünde olan Şâfiîler ile Hanbelîler, müslümanların maslahatı gereği ya da devlet başkanının izni halinde Hicaz'da üç günlük geçici ikametlerine imkân tanımışlardır. Mâlikîler, gayri müslimlerin Hicaz ve Arap yarımadasında yerleşmelerini câiz görmemekle birlikte eman verilmesi halinde Mescid-i Harâm dışındaki Harem bölgesine üç günlük veya ihtiyaca göre daha fazla bir süre için girebilecekleri görüşündedirler. Ebû Hanîfe'ye göre ise Mescid-i Harâm da dahil olmak üzere Harem bölgesine girip misafirlik müddeti kadar (üç gün üç gece) kalmaları, Hicaz'da ise ikamet etmeleri câizdir.

Öte yandan eman akdi, müste'menin kendisine eman verildiğini öğrenmesinden ya da kabulünden sonra başlar ve hukukçuların çoğunluğuna göre kendi yurduna dönmesi halinde son bulur. Hanbelîler bunu geri gelmek üzere çıkma kaydına bağlamakta ve bir ihtiyaç için gidip gelmenin emanı sona erdirmeyeceği görüşünü savunmaktadırlar. Ancak verilen eman, müste'men kendi vatanına dönsün dönmesin belli bir sürenin bitiminde sona erer. Bu süre akid esnasında belirtilmişse muvakkat eman, belirtilmemişse mutlak eman söz konusudur. Mutlak veya muvakkat olsun emanın süresinin tayini hususu ihtilâfıdır. Şâfiîler'in bir görüşüne göre dört ay, diğer bir görüşüne göre ise en fazla bir yıldır. Eğer akid esnasında belirlenmemişse süre dört ay olarak kabul edilir. Ancak diplomat ya da elçiler için bu süre söz konusu görevlerinin sona ermesine kadardır. Müslümanların zaaf içinde olmaları halinde süre devlet başkanı tarafından on yıla kadar uzatılabilir. Mâlikîler de zaman sınırı belirlenmeyen ya da dört ayın altında tutulan emanın âzami süresinin dört ay olduğu, ancak belli bir maksada yönelik olarak verilen ema-

nın -şartları çiğnenmediği takdirde- o maksadın yerine gelmesiyle sona ereceği görüşündedirler. Hanefî, Zeydiyye ve İmâmîyye mezheplerine göre emanın süresi bir yılı aşamaz. Aksi takdirde devlet başkanı müste'mene ya ülkeyi terkmesini veya cizye ödemesini emreder. Hanbelîler, emanın mutlak olarak veya cizye söz konusu edilmeksizin uzun kısa herhangi bir süre için verilebileceğini savunmaktadırlar. Fahreddin er-Râzî ise zaman sınırının tamamen örf ile belirleneceği görüşünü ileri sürer. Şâfiîler ve Hanefîler, sürenin bitiminden sonra müste'menin kendi vatanına dönmesi şartıyla maslahat gereği emanın tekrar yenilenebileceği fikrini benimsemişlerdir (ayrıca bk. MÜSTE'MEN).

Diplomat, elçi ve tâcirilere İslâm ülkesine girişte öteden beri bazı kolaylıklar gösterilmiş, diplomat ve elçilerin görevli olduklarını gösterir herhangi bir belge, tâcirlerin ise satmak için getirdikleri mallar eman altına alınmaları için yerli kabul edilmiştir.

Günümüz toplumlarında milletlerarası örf ve âdetlerin değişmesi sebebiyle eman ve emannâmelerin yerini tamamen devlet kontrolünde olan pasaport, vize, ikamet izni gibi uygulamalar almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 45; İbn Mâce, "Diyât", 31; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 147; Ebû Yûsuf, *el-Harâc*, s. 203-205; Şâfiî, *el-Üm*, IV, 196-197; Sahnûn, *el-Müdevvene*, III, 41-42; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 63; Mâverîdî, *el-Ahkâmü's-sultânîyye*, s. 64; Bâcî, *el-Muntekâ*, Kahire 1332, III, 172-174; Şîrâzî, *el-Muhezzeb*, II, 258-260, 264-265; Serahsî, *el-Mebstû*, X, 65-72; a.mlf., *Şerhu's-Siyerü'l-kebîr* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Kahire 1971-72, I, 252-370; Kâsânî, *Bedâ'î*, VII, 106-107; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Herrâs), VIII, 396-403; Karâfî, *el-Furûk*, Kahire 1347 — Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), III, 23-24; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), XIII, 321-351; Bezzâzî, *el-Fetâvâ*, VI, 308-309; Ahmed b. Yahyâ Mehdi-Lidinillâh, *el-Bahrü'z-zehhâr*, San'a 1409/1988, V, 451-455; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, V, 462-468; Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (nşr. M. el-Mu'tasım-Billâh), Beyrut 1407/1987, s. 192; Şîrbî-nî, *Muğnî'l-muhtâc*, IV, 236-239; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kunâ*, III, 104-111; *el-Fetâvâ'l-Hindiy-ye*, II, 198-204; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr* (Kahire), IV, 166-169; Abdülkerîm Zeydân, *Ahkâmü'z-zimmiyyîn ve'l-müste'menîn*, Beyrut 1402/1982, s. 46-56; Zühaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî*, VI, 429-437; a.mlf., *Âşârü'l-harb fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Dimaşk 1403/1983, s. 220-318; Muhammed Hamîdullah, *el-Veşâ'iku's-siyâsiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 117-118, 260-261, 280, 282 (vesika nr. 31, 147b, 175, 179); John Brough, "The Safe-Conduct in Muslim Chancery Practice", *BSOAS*, XXXIV (1971), s. 20-35; J. Schacht, "Amân", *IE²* (İng.), I, 429-430.



VEHBE EZ-ZÜHAYLÎ

EMÂNÂT-ı MUKADDESE

(bk. MUKADDES EMANETLER).

EMANET

(المانة)

Peygamberlerin sıfatlarından biri olan ve güvenilir kimseler olduklarını ifade eden terim (bk. PEYGAMBER).

EMANET

(المانة)

Arapça'da "güvenmek, korku ve endişeden emin olmak" mânasındaki **emn** masdarından gelen **emânet** kelimesi hıyânetin karşıt anlamıyla olarak isim şeklinde kullanıldığı gibi "güvenilir olmak" anlamında masdar şeklinde de kullanılır. Ayrıca "güvenilen bir kimseye koruması için geçici olarak tevdi edilen şey" mânasına da gelmekte olup kelimenin bu son kullanılışı daha yaygındır (bk. Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "emn" md.; Lisânü'l-^{Arab}, "emn" md.). Kur'an-ı Kerîm'de emanet kelimesi iki âyette tekil, dört âyette çoğul şekliyle geçmekte, aynı kökten gelen değişik fiil ve isim kalıpları da Kur'an'da yer almaktadır (bk. M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "emn" md.). Bu kullanım şekilleri hadislerde de görülür (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "emn" md.).

Gerek sözlüklerde, gerekse emanet kelimesinin geçtiği âyetlerin yorumu münasebetiyle tefsirlerde bu kavramın terim anlamı konusunda değişik görüşlere yer verilmiştir. Buna göre Bakara süresinde (2/283) geçen, "Kendisine emanet bırakılmış olan kimse nezdindeki emaneti iade etsin" ifadesi ve diğer bazı âyetlerde zikredilen emanet kavramı, "bir kimseye koruması için bırakılan mal ve eşya" şeklindeki günlük dilde kastedilen dar anlamı yanında insanın sahip olduğu ve kendisine geçici olarak verilmiş bulunan ruhî, bedenî, malî imkânları da kapsamaktadır. Özellikle, "Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, sorumluluğundan korktular; nihayet onu insan yükledi" (el-Ahzâb 33/72) meâlindeki âyet hakkında çeşitli yorumlar yapılmış ve buradaki emanetin "ruhî ve bedenî kabiliyetler, mârifetullah, dinî vecibeler, okuma yazma" gibi anlamlara geldiği ileri sürülmüştür. Taberî bu âyetteki emanetin Allah'ın kullarına gönder-

diği hak din, bu dinin yüklediği vecbe ve hükümler olduğunu ifade eden birçok rivayet naklettikten sonra âyetteki emanetle hem dinî vecbe ve yükümlülüklerin hem de insanlar arasındaki emanetlerin, yani bütün emanet çeşitlerinin kastedildiğini belirten görüşün en isabetli yorum olduğunu ifade etmiştir (*Câmi'u'l-beyân*, XII, 53-57). Zemahşerî ve Fahreddin er-Râzî gibi bazı müfessirler buradaki emanetin "yükümlülük" (tekli) anlamına geldiğini ileri sürmektedirler. Çünkü onlara göre birini yükümlü kılmak demek ondan kendi tabiatına aykırı davranmasını istemek demektir. Âyetle göklerin, yerin ve dağların kabul etmediği emanet budur. Zira insan dışındaki varlık türleri ne amaçla yaratıldılarsa o doğrultuda hareket etmek durumundadırlar, kendi tabiatlarına aykırı davranamazlar. Hatta meleklerin ibadetleri bile bir yükümlülük sonucu olmayıp insandaki yeme içme gibi kendi tabiatlarının bir gereğidir (*el-Keşşâf*, III, 276-277; *Mefâtihü'l-ğayb*, XXV, 234-237). Bu şekilde ilk dönem müfessirlerinden itibaren birçok âlim söz konusu âyetteki emaneti, âlemde kendi biyolojik tabiatına aykırı işler yapabilen yegâne varlık durumundaki insana yöneltilmiş yükümlülükler, yahut ona yükümlülük taşıma özelliği kazandıran akıl anlamında yorumlamıştır.

Âl-i İmrân sûresinde (3/75), Ehl-i kitap içinde kendisine bir yük altın emanet edilse onu aynen iade edecek karakterde insanlar olduğu gibi, bir tek altın emanet edilse peşine düşmedikçe iade etmeyecek tiplerin de bulunduğu ifade edilir. Burada sözü edilen, tefsirlerde "ehl-i emânet" ve "ehl-i hiyânet" diye adlandırılan zümrelerin kimler olduğu hususu tartışmalıdır. Bir yoruma göre ehl-i emânet hristiyan ve yahudi iken müslüman olan kişiler, ehl-i hiyânet de İslâmiyet'i benimsemeyenlerdir. Başka bir anlayışa göre hristiyanlar ehl-i emânet, yahudiler ehl-i hiyânettir. Zira hristiyanların çoğunun nisbeten hak ve adalete saygılı olmasına karşılık yahudilerin çoğu hiyanete mütemâil olup bu durum onların dinlerindeki ırkçılık özelliğinden, kendilerinden olmayanların mallarını ve kanlarını mubah saymalarından ileri gelmektedir. Nitekim âyetin devamında, emanete hiyanet etmekle suçlanan zümrenin ümmîlere yani Araplar'a veya kitapsızlara karşı yaptıklarından dolayı sorumlu olmadıkları iddialarına yer verilmesi de bu zümrenin ya-

hudiler olduğu görüşünü desteklemektedir. Ancak Kurtubî'ye göre söz konusu âyetle Ehl-i kitap'tan bir kısmının emanete riayet ettiğinin belirtilmesi onların doğru yolda olduklarını göstermez. Nitekim günahkâr (fâsık) müslümanlar arasında da emanete riayet edenler vardır, fakat bir tek meziyete bakarak bunların doğru yolda olduğu söylenemez. Emanetin önemine işaret eden bu âyet nâzil olduğunda Hz. Peygamber Câhiliye dönemi uygulamalarını geçersiz kıldığını, ancak emanete sadakat prensibini iptal etmediğini, emanetin sahibi ister itaatkâr ister günahkâr olsun hakkının kendisine iade edilmesi gerektiğini açıklamıştır (*el-Câmi'*, IV, 117-119).

"Allah size emanetleri ehline vermesini ve insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder" (en-Nisâ 4/58) meâlindeki âyetle ahlâk hukukunun en geniş kapsamlı ilkelerinden olan emanet ve adalet kavramları bir arada zikredilmiştir. Bu âyet müfessirlerce din ve şeriati bütünüyle kapsayan, temel hükümleri ortaya koyan bir âyet olarak değerlendirilmiştir (a.g.e., V, 255-256). Taberî'ye göre âyet, özellikle devlet adamlarının hem emanet hem de adalet ehli olmalarını gerekli kılmıştır. Emanet ehli olmaları, ülke imkânlarını halka haksızlık yapmadan paylaşmalarıyla, adalet ehli olmaları da bütün kararlarında hukuka riayet etmeleriyle gerçekleşir (*Câmi'u'l-beyân*, IV, 145-146).

İslâm literatüründe emanet oldukça geniş kapsamlı bir kavram niteliği taşır. Bu durum kelimenin Kur'an ve hadislerdeki kullanımından ileri gelmektedir. Buna göre öncelikle, bir süre sonra geri alınmak üzere birinin uhdesine bırakılan aynı veya nakdî hakka hem emanet hem vedîa denirse de vedîadan farklı olarak emanet ücret, kira, ortaklık hakkı, buluntu gibi maddî haklar yanında iman, ibadet gibi dinî yükümlülükler, beden ve ruh sağlığı, servet, makam ve mevki gibi imkân ve kabiliyeti gerektiren hususlar, sözleşmeler, mesken ve aile mahremiyetine saygı, nimet ve ikrama teşekkür, selâma karşılık verme, sırların saklanması vb. dinî, ahlâkî, içtimâî ilke ve kuralları da içine almaktadır. Nitekim Hz. Peygamber vergi memurluğu görevi isteyen Ebû Zer el-Gıfârî'ye, "Sen güçsüzsün; bu iş bir emanettir; emanet, üstesinden gelemeyen kimse için kıyamet gününde zillet ve perişanlık doğurur" demiştir (Müslim, "İmâre", 16). Yine ha-

dislerde yapılan vaadlerin, özel meclislerde konuşulan sözlerin, verilen sırların, evlenilen kadınların ve aile mahremiyetinin birer emanet olduğu belirtilmiştir (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "emn" md.). "Emanet zayi olduğunda kıyameti bekle" (Buhârî, "İlim", 2) anlamındaki hadiste, hangi türden olursa olsun emanete hiyanetin yaygınlaşması ve güvenin ortadan kalkmasının toplumsal bir felâket olduğu anlatılmak istenmiştir. Kur'an-ı Kerim'de emanete riayet müminlerin başlıca meziyetleri arasında zikredilmektedir (el-Mü'minûn 23/8; el-Meâric 70/32). Hz. Peygamber de emanete hiyanet etmeyi münafıklık âlâmetleri arasında saymış (Buhârî, "İmân", 24, "Şehâdât", 28; Müslim, "İmân", 107, 108), fakat emanete hiyanet eden kişiye hiyanetle karşılık vermeyi de yasaklamıştır (Ebû Dâvûd, "Büyû", 79; Tirmizî, "Büyû", 38).

Bütün İslâm âlimleri, özellikle de mutasavvıflar servetin emanet olduğu düşüncesi üzerinde ısrarla durmuşlar, başta zekât olmak üzere fakirlere haklarının verilmesini ve servetin asıl sahibi olan Allah'ın hoşnutluğuna uygun sarfedilmesini emanete riayet olarak değerlendirmişlerdir. İbnü'l-Arabî mülkün emanet olduğunu, tasadduk edilirken gönül hoşluğuyla verilmesi gerektiğini belirterek, "Verirken senin elin Allah'ın eli olmalıdır; işte bunun için mülkün emanet olduğunu söylüyoruz" der (*el-Fütâhât*, VIII, 413). Aynı mutasavvıf insanın zorunlu ihtiyaçlarını karşılayan nesnelere "istihkak mülkü", fazlasına "emanet mülkü" adını verir. Ona göre ârif kalp gözüyle, eşyanın kime ait olduğunu üstünde yazılı olandan okur; kendisine ait olanı istihkak mülkü olarak kendi yararına kullanır, başkasının adına yazılı olanı emanet mülkü olduğu için adı yazılı olan kişiye verir. Şer'î dilde zâhire bakılarak bu malların kendi mülkü olduğunun ifade edilmesi ârifin tutumunu değiştirmez. Eşyanın gizli yazısını okuyacak kadar mârifet sahibi olmadığından neyin istihkak mülkü, neyin emanet mülkü olduğunu anlayamayan kimse için yapılacak tek şey hepsini emanet kabul ederek tasadduk etmektir (a.g.e., VIII, 426-428).

BİBLİYOGRAFYA:

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "emn" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "emn" md.; *Kâmus Tercümesi*, "emn" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "emn" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "emn" md.; Buhârî, "İmân", 24, "İlim", 2, "Şehâdât", 28; Müslim, "İmân", 107, 108, "İmâre", 16; Ebû Dâvûd, "Büyû", 79; Tirmizî, "Büyû", 38; Ta-

berî, *Câmi'ü'l-beyân*, Beyrut 1405/1984, IV, 145-146; XII, 53-57; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Kahire), I, 438; III, 276-277; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihü'l-gayb*, VIII, 100-102; XXV, 234-237; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, VIII, 413, 426-428; Kurtubî, *el-Câmi'*, IV, 117-119; V, 255-257; XII, 107; İbn Kesîr, *Tefstrü'l-Kur'ân*, II, 298-299; VI, 477-481; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, Kahire 1348 — Beyrut, ts., II, 67; XXIII, 84-85; *Tecrid Tercemesi*, XII, 198-199; Elmalılı, *Hak Dini*, II, 1370, 1371; VIII, 5360; Mirza Ghulam Ahmad, *Teachings of Islam*, London 1910, s. 45-50.



ALİ TOKSARI

□ FIKİH. İslâm literatüründe geniş bir anlam ve kullanım alanı bulunan emanet kelimesinin İslâm hukukunda daha teknik ve dar bir mâna taşıdığı görülür. Hukuk dilinde emanet, hem belli tür akid ve hukukî işlemlerin ve buna bağlı olarak tarafların zilyedliğinin hukukî niteliğini, hem de meşrû bir sebebe dayalı olarak kullanma, işleme ve koruma sorumluluğuyla bir kimsenin yanında bulunan başkasına ait malın hukukî konumunu ifade eden bir terimdir.

Borçlar hukukunda akidler, malı elinde bulunduranın ödeme ve zarara katlanma sorumluluğu açısından damân akidleri, emanet akidleri ve çifte vasıflı akidler şeklinde üçe ayrılır (bk. AKİD; DAMÂN). Satım (bey') gibi damân akidlerinde karşılıklar arasında tam denge (muâvaza) mevcut olduğundan malı elinde bulunduran taraf uğrayacağı zarara katlanma sorumluluğunu da taşımış olur. Emanet akidlerinde ise karşılıklar arası denge bulunmayıp teberru ve yardım amacı veya güven esası hâkimdir. Vedîa, şirket, vekâlet, vesâyet, hibe ve tartışmalı olmakla birlikte âriyet akidleri böyledir. Bu grup akidlerde akdin konusu mal, onu akid gereği olarak elinde bulunduranın nezdinde emanet hükmündedir; şahsen aşırı davranışı ve kusuru bulunmadıkça bu mala gelecek zarar ve ziyandan sorumlu tutulmaz. Zarar mal sahibi hesabına meydana gelmiş olur. Ancak onun da sorumlu şahıslara rücu hakkı vardır. Üçüncü grup akidler ise bir yönden damân, diğer yönden emanet akidlerinin hükmünü taşıdığı için çifte vasıflı akidler diye anılır. Kira ve rehin akidleri böyledir. Kira akidinde ücret, kiralanandan faydalanma karşılığı ödendiğinden kiracı açısından menfaat damân grubunda yer alır. Kiracının, kiralanana fiilen kullanmasa da kira süresince ücret ödemesinin anlamı budur. Buna karşılık kiralanana şeyin aslı (rakabe), akid konusu menfaati teslim edebil-

mek için kiracıya verildiği ve akdin karşılıkları dışında kaldığından kiracı elinde emanet hükmündedir. Borç karşılığı rehin verilen malın borca tekabül eden kısmı damân, geri kalan kısmı ise emanet hükmünü taşır. Bu sebeple emanet ve damân akidlerini ayırmada ivaz ölçüsü esas alınır. İvazlı akidlerde ivaza tekabül eden kısma damân hükmü uygulanır ve akid gereği de olsa bir malı elinde bulunduran kimse bu mala gelecek zarar ve ziyandan kural olarak sorumlu olur. İvazsız akidlerdeki mallarla ivazlı akidlerde ivaz mukabili olmayan hak ve menfaatler ise emanet hükmündedir. Bunları elinde bulunduran kimse kasti, aşırı davranışı ve kusuru bulunmadıkça meydana gelen zarar ve ziyandan sorumlu tutulmaz. Böylece tarafların akidten elde edebilecekleri yarar ile bu akid sebebiyle taşıdıkları malî sorumluluk dengelenmeye çalışılmıştır.

Akidlerin tâbi tutulduğu emanet-damân şeklindeki bu ikili ayırım, bir malı elde bulundurmanın (zilyedlik) hukukî hükmü için de söz konusudur. Zilyedlik İslâm hukuk doktrinde emanet zilyedliği (yedü'l-emâne) ve damân zilyedliği (yedü'd-damân) şeklinde ikiye ayrılarak incelenir. Malın meşrû bir sebebe ve hukukî bir yetkiye dayanılarak elde bulundurulması o elin emanet hükmünü alması için yeterli olmaz. Damân akidleri de denen ivazlı akidlerdeki zilyedlikler hukukî bir yetkiye de dayansa damân zilyedliğidir. Hadiste, "El (kişi) aldığı geri verinceye kadar ondan sorumludur" (İbn Mâce, "Sadakât", 5; Tirmizî, "Büyü", 39) denilerek damân hukukî ilişkilerde genel bir ilke olarak vazedilir. Meselâ satıcının da alıcının da satılan mala zilyedlikleri böyledir. Mal henüz alıcıya teslim edilmeden satıcının elinde telef olsa veya zarar görse bunun sorumluluğu kural olarak satıcıya aittir. Âriyet mala zilyedlik de Şâfiî ve Hanbelîler'e göre damân, Hanefîler'e göre emanet zilyedliğidir. Meşrû bir sebebe dayanmayan zilyedliklerin, meselâ gâsıbın zilyedliğinin de damân zilyedliği olacağı açıktır. Emanet zilyedliği ise hukukî bir yetkiye dayanan ve damânı gerektirdiği yönünde şer'î bir delilin bulunmadığı zilyedlik (Ali el-Hafîf, I, 103) veya bir malı temellük kastiyle değil asıl sahibi adına elde bulundurma (Vehbe ez-Zühaylî, s. 174) olarak tanımlanır. Herhangi bir mala karşılık (ivaz) olmaktan çok teberru ve güven esasına dayanan akidlerdeki ve hukukî işlemlerdeki zilyedlikler böyledir.

Rehin mala zilyedliğin durumu akid bir yönden ivazla ilgili olduğu için tartışmalıdır. Ancak zilyedlikle ilgili emanet vasıflandırmasında zilyedliğin ivazsız olması ve hukukî bir sebebe dayanması öncelikli olarak ölçü alındığından malın sahibinin rızasının bulunması bu vasıflandırmada belirleyici bir rol üstlenmez. Meselâ ücretini ödemediği için müşterisinin malını hapis hakkını kullanarak ve mal sahibinin rızasına aykırı şekilde elinde tutan sanatkârın zilyedliği emanet grubunda yer alır. Buna karşılık kiralandığı hayvanı veya evi mal sahibinin müsaade etmediği bir tarzda kullanan kimsenin de zilyedliğinin o andan itibaren damân hükmünü alması, emanet vasfının meşrû sebebe dayanması kuralının bir uygulaması mahiyetindedir. Bu sebeple belli tür zilyedliklerin emanet hükmünde olması süreklilik taşıyan bir vasıf olmayıp özellikle zilyedin kasıt ve davranışlarına göre değişebilir bir özellik gösterir. Bundan dolayı da literatürde, hangi durumlarda emanet zilyedliğinin damân zilyedliğine dönüşeceği konusunda bir hayli örnek mevcuttur. İslâm hukukçuları buluntu malı (lukata) elinde bulunduranın niyetinin malı koruma ve sahibine ulaştırma olduğunda elinin emanet, değilse damân olduğunu ifade ederek kişinin niyetinin bile bu konudaki önemini vurgulamak isterler. Hz. Peygamber devrinde ve Hulefâ-yi Râşidîn döneminin başlarında esnaf ve sanatkârların müşteri mallarına zilyedliği emanet hükmünde iken sonradan suistimalerin çoğalması ve güven ortamının kaybolması sebebiyle damân zilyedliği olarak vasıflandırılmış ve genel ilkeye aykırı da olsa bu görüş sonraki dönemde de bir hayli taraftar bulmuştur.

İslâm hukukunda bir malın emanet hükmünü alabilmesi, yukarıda zikredilen iki sebeple, yani akdin veya zilyedliğin emanet vasfını taşımasıyla mümkün olur. *Mecelle*'de emanet, "Emin ittihaz olunan kimse nezdinde bulunan şeydir" (md. 762) tarzında tarif edilerek bu iki yön birleştirilmek istenmiştir. Vedîa akdiyle kendisine bir mal teslim edilen kimse kadar âriyet malı elinde bulunduran kimse, müşterinin malını işlemek ve imâlâtında kullanmak üzere teslim alan sanatkâr, şirket malına nisbetle ortaklar, vakıf malını elinde bulunduran müteveli veya yetim malının zilyedi olan vâsi de hukuken emin kimseler olarak kabul edilir. Bu kimseler ellerindeki malları koruma yükümlülüğü taşıyabilir.